

Από το Όλντερμάστον στον Μαραθώνα: Πενήντα χρόνια από την δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη ή η πολιτική ως πολιτιστική πρόταση.

Ελένη Καρασαββίδου*

α. Το ιστορικό πλαίσιο

Ο διπολικός (και δοσμένος σε «δυνατά σκαριά» που κουβαλούσαν στους ωκεανούς της ιστορίας αδιάψευστα ακόμη οράματα αλλά κι οριακούς κινδύνους) μεταπολεμικός κόσμος, ήταν πολύ διαφορετικός από τον (ανεβασμένο σε σκαρί δίχως καμιά πραγματική πυξίδα) ερμητικό υπαρξιακό κι όμως απαιτητικό πολιτικά κόσμο που βιώνουμε σήμερα.

Σ' εκείνον τον κόσμο όπου η προοπτική μιας κοινωνίας δικαιότερης έκανε πικρότερο το ενδεχόμενο μιας πυρηνικής καταστροφής, αναπτύχθηκε ως προπομπός κινήματων που θα χάραζαν με τα νύχια τους βαθιά την μάσκα της «τάξης πραγμάτων», το πρώτο μετά τον Ισπανικό εμφύλιο διεθνιστικό κίνημα του 20ου αιώνα.

Το Κίνημα Ειρήνης, συγκεντρώνοντας στις τάξεις του τους πιο ανήσυχους κι ανιδιοτελείς νέους και νέες της εποχής, βάζοντας την κοινωνία και την λεγόμενη διπλωματία των πολιτών¹ απέναντι στην κούρσα εξοπλισμών των «δυο μεγάλων», συνδύαζε ταυτόχρονα και την έντονη παρουσία ανθρώπων μιας ακαταπόνητης μπροστά στις ευθύνες της «διανόησης» κι ενός εξεγερμένου κι απέναντι από την ύπαρξη του (όπως θα 'δειχνε λίγα χρόνια μετά «ο Μάης») πολιτισμού.

Αν άνθρωποι όπως ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, ο Γκάντι, ο Αϊνστάιν, ο Σαρλό, ο Νερούντα, ο Χικμέτ, και βέβαια ο Ράσελ και τόσοι άλλοι το ενέπνευσαν και ουσιαστικά το «μορφοποίησαν», αν χιλιάδες ηρωικοί ανώνυμοι το στήριξαν με κόστος ζωής², κι αν σε χώρες όπως η Αγγλία μπήκε καρφί στο μυαλό των ησυχασμένων βάζοντας την πρώτη Ευρωπαϊκή σπορά στις πορείες ενάντια στην Αμερικάνικη βάση του Όλντερμάστον, σε χώρες μετεμφυλιακές όπως η Ελλάδα το κίνημα αυτό απέκτησε κάποιες από τις τραγικότερες του στιγμές³ και συνδέθηκε με το όνομα ενός μάρτυρα της Ειρήνης: Του Γρηγόρη Λαμπράκη. Στην ανακοίνωσή μας θα προσπαθήσουμε να δούμε πλευρές από τις ποικίλες κι αλληλοσυγκρουόμενες αναπαραστάσεις των τραγικών γεγονότων της Θεσσαλονίκης του 1963, που στιγμάτισε βαθιά το ελληνικό πολιτικό παράδειγμα, την ιδιαίτερη πολιτικοκοινωνική μας ιστορία.

β. Το ιδιαίτερο ελληνικό πλαίσιο

Ο Απρίλης του '63 έβρισκε την Αθήνα να υποδέχεται ράθυμη μια ακόμη άνοιξη με ηλιόλουστες ταινίες στο σινεμά και τραγωδίες στα ξερονήσια. Η ελληνική πολιτική σκηνή, μέσα σε μια οικονομία που κάλπαζε παγκόσμια, έφτιαχνε μέσω του σχεδίου Μάρσαλ και μιας αστικής τάξης κομπραδόρικης βιομήχανους αλλά όχι βιομηχανία.⁴

Και η ελληνική αριστερά, κυνηγημένη έντονα κι άρα ανίκανη να δει πληγές που είχαν κακοφορμίσει στο εσωτερικό της, ετοιμαζόταν την ίδια ώρα να σηκώσει με γενναίο αναστήμα που ξεπερνούσε τις αδυναμίες της, την πρόκληση ενός κινήματος που θα συμβάδιζε με τις μεγαλύτερες αξίες της ανθρωπότητας, του κινήματος Ειρήνης.

---

* Ελένη Καρασαββίδου, διδάκτορας λογοτεχνίας Α.Π.Θ. Email: elenikapal@gmail.com

¹ (Σκλιάς, Χουλιάρης, 2002)

² <http://eedye.gr/ιστορικές-μορφές-του-κινήματος-ειρήν/>

³ (Δούκας, 46)

⁴ <http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/op0201.PDF>

«Μια λαμπρή απόδειξη... πως η χειμαζόμενη αυτή χώρα, η έκθετη στην ασέβεια και στην καταδρομή, η καταπατημένη από τα ίδια της τα σαπρόφυτα, διατηρεί ανέπαφη τις μεγάλες της ρίζες... Μόνο που οι Μαραθωνομάχοι αυτοί είναι ληηλατημένοι από κάθε πανοπλία κι από κάθε μέσο...»⁵ θα γράψει ο Νικηφόρος Βρεττάκος μεταγράφοντας το ιστορικά πρόσκαιρο πολιτικό διακύβευμα της συγκυρίας σε αιώνιο αίτημα της λογοτεχνίας.

Αλλά το πολιτικό διακύβευμα του κινήματος Ειρήνης σε έναν διπολικό κόσμο, όπως εκφραζόταν σε μια χώρα μεταβατική ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση η οποία είχε πρόσφατα περάσει από εμφύλιο, έφερνε (μπορεί άτσαλα μα πάντως συναρπαστικά) στην επιφάνεια έναν βαθύτατο διάλογο που αφορούσε την συλλογική μας αυτοεικόνα, αποκτώντας πιθανόν δυναμικές και διαστάσεις διαφορετικές σε ένταση από ό,τι σε χώρες με πιο ξεκάθαρη, σε σχέση με την συγκεκριμένη γεωπολιτική και πολιτισμική παράμετρο, ταυτότητα.

γ. Ιχνηλατώντας την τομή μεταξύ πολιτικού και ιστορικού

Στην Ελλάδα, η δόμηση ενός συλλογικού εαυτού βασίστηκε σε μια διττή προσέγγιση. Από την μια μεριά ήταν η Δύση, που προσέγγιζε μέσα από τον Διαφωτισμό, αλλά αυτό ήταν διαφορετικό από «μια απλή Δυτική επιβολή ιδεών, καθώς ήταν συχνά ένα όχημα χειραγώγησης, για να -κατανοήσει τον νεοελληνικό διαφωτισμό αποκλειστικά ως το όχημα για τον επιφανειακό εκδυτικισμό ή τον εκμοντερνισμό της Ελλάδας»⁶

Από την άλλη μεριά ήταν η Ανατολή που περιέργως προσέγγιζε μέσα από μία «Ελληνορθοδοξία», η οποία δεν δρούσε ως ένα όχημα ενοποίησης με την υπόλοιπη χριστιανική Ευρώπη, αλλά περισσότερο ως μια ξεχωριστή πίστη που έκανε τους Έλληνες να βλέπουν τον εαυτό τους ως «μια αγνή, ενωμένη φυλή, που είχε ως αποστολή της να υπερασπίζεται μια ρομαντική ιδέα κοινότητας»⁷.

Στην πραγματικότητα, σε σχέση με την ιδιαιτερότητα της σύγχρονης Ελλάδας, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως, (περίπου όμοια με πλευρές της Αμερικάνικης κοινωνίας και σε αντίθεση με την δυτική Ευρώπη που παρατηρήθηκε βαθμιαία υποσκέλιση της θρησκείας ως ενοποιητικού στοιχείου), ο χριστιανισμός στο πέρασμα του χρόνου, ακόμη και μετά την μετάβαση στην υπερτεχνολογική εποχή, παρέμεινε ισχυρός στο εθνικό φαντασιακό, ταυτίζοντας τις έννοιες του Έλληνα πολίτη και του ελληνορθόδοξου. Ταύτιση που παιδοθετήθηκε από το ελληνικό κράτος και έπαιξε εξαιρετικά δυναμικό ρόλο μετεμφυλιακά στον εξοβελισμό από το εθνικό σώμα ανθρώπων με εναλλακτικές πολιτικές αναγνώσεις σε σχέση με την θρησκεία και την λειτουργία της.

Ως αποτέλεσμα «η Ελλάδα» του βαθέος κράτους έπρεπε να συνδεθεί επιφανειακά και όχι λειτουργικά με την «αρχαία παιδεία και δόξα» μέσα από τα αντιδάνεια της Δύσης (κι άρα και τον Διαφωτισμό σ' έναν βαθμό ή μάλλον μία εκδοχή του), κι έπρεπε την ίδια ώρα να είναι ελληνορθόδοξη κι αντίθετη όπως πίστευαν κάποιοι φανατικοί με τον Διαφωτισμό για να διατηρήσει την συνοχή της. Αυτό που συνέβη στην Ελλάδα, όπως κι αλλού, ήταν ότι αυτή η εθνική συνέχεια και το εθνικό πολιτιστικό μεγαλείο αντλούσαν την δόξα τους όχι από τον πολιτισμικό πλούτο τους (ή αλλιώς τις ετερογένειες τους) αλλά από τον μονολιθικό τους χαρακτήρα, όπως συμβαίνει σε κάθε «απόλυτη» ιδεολογία ανεξάρτητα με την έννοια ή την αρχή που ντύνει το «απόλυτο». Αλλά, αποκλείοντας τις ετερογένειες από το παρελθόν τους

---

⁵ (Βρεττάκος, 2)

⁶ (Gourgouris 1996, 75) Το σχήμα αυτό ο Gourgouris το βασίζει στον Herzfeld και στην Κυριακίδου Νέστορος, η οποία το «αντλεί» από τον Δημαρά, που το συνάγει από ερευνητικές πηγές του 14^{ου} αιώνα.

⁷ (Bien, 2005, 24)

σήμαινε ότι οι Έλληνες δεν θα μπορούσαν να παρουσιάσουν μια υβριδική, παρά μονάχα μία απόλυτη, ταυτότητα. Περισσότερο όμως από αυτό, και όμοια με κάθε απολυτότητα, αναδείχθηκε σε παράμετρο χειραγώγησης της σκέψης και της κρίσης των ανθρώπων, παίζοντας ρόλο κατευνασμού (ή περιστασιακά «βολικής εχθρότητας») σε εσωτερικές αντιθέσεις κι ευρύτερες ανησυχίες. Μετατρέποντας π.χ. Με υπεραπλουστευτικό τρόπο διεθνή κινήματα σε πρακτορολογικές κινήσεις «βολικών εχθρών».

Και μετατρέπόμενη σ' έναν τρόπο συμφιλίωσης ή αποδοχής των ανθρώπων με την μετριοκρατία του παρόντος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική ατζέντα. Την ίδια ώρα που αυτό μεταπλασμένο εισχωρούσε κατά την γνώμη μας στις πιο διαφορετικές ιδεολογίες, ανεξάρτητα εάν οι μεν χρησιμοποιούσαν το παρελθόν και οι δε το μέλλον, η κυρίαρχη ανάγνωση παρέμενε των νικητών. Στην περίπτωση της Ελλάδας οι νικητές επένδυναν στην προγονολατρεία, ή, για να χρησιμοποιήσουμε την περίφημη έκφραση του Kiberd για τους Ιρλανδούς, «οι άνθρωποι μεθούσαν από μνήμη»⁸ για ν' αναστήσουν το παρελθόν ως φετίχ, (αρχαίας δόξας ή πρόσφατου εμφυλιακού γκροτέσκου) παρά να ζήσουν στη ροή της άμεσης ιστορίας.

Στο πλαίσιο αυτό η προσωπική μαρτυρία, κι άρα το πανταχού παρόν πολύσημο της ιστορικής στιγμής και της μυθοπλασίας, κυνηγήθηκαν κι ακυρώθηκαν προς χάρη των μεγάλων αφηγήσεων, και η συλλογική ιστορία όπως και η συλλογική συνείδηση των ανθρώπων, ματατράπηκαν σε απλουστευτική κατά βάση κατασκευή, απομακρυνόμενες από την σύνθετη έτσι κι αλλιώς αλήθεια. Αυτό συνέβη με ιδιαίτερη ένταση στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης εκείνων των δεκαετιών, που πέρασε μια καθόλου ουδέτερη και συντριπτική παράλληλα αλλαγή στο πληθυσμιακό της σώμα με την εξολόθρευση της εβραϊκής της κοινότητας και το κυνήγι, πολλές φορές θανατηφόρο, των πιο ζωντανών της ανθρώπων και στοιχείων⁹. Εκ παραλλήλου ηγεμόνευσε σε μια όχι μόνο ακριτική μα και ακριτική στα σύνορα των δυο ανταγωνιζόμενων κόσμων πόλη πληθυσμός που είχε αποδεδειγμένα υπηρετήσει τον σκληρό πυρήνα της εθνοφοροσύνης, εθνοφοροσύνης που αντιστρέφοντας το νόημα του δεν θέλησε ούτε μπόρεσε να διαχωριστεί από τον προδοτικό δοσιλογισμό.

Και για τον λόγο αυτόν οι ίδιοι άνθρωποι υπήρξαν απροετοίμαστοι όταν η πραγματική ιστορία χτύπησε ένα πρωί την πόρτα.

δ. Ο Μάης της Θεσσαλονίκης

Το τρίτο δεκαήμερο του Μαΐου του 1963 έβρισκε την Ελλάδα στις συνήθεις συνθήκες έκτακτης ανάγκης, αφαιρώντας άλλες φορές ήπια και άλλοτε βίαια τα διακυβεύματα του κλασσικού κοινοβουλευτισμού, ο οποίος άλλωστε δεν είχε ποτέ εγκαθιδρυθεί στην χώρα. Οι ρίζες αυτής της τακτικής, όσο και οι συνέπειες της, ήταν βαθιές και μακροχρόνιες. Σε επίπεδο νομικού οπλοστασίου, η εξουσία που εγκαθιδρύθηκε αυτά τα χρόνια χρησιμοποίησε αβίαστα τις πρακτικές της προηγούμενης της Κατοχής περιόδου, δρέποντας τους σπόρους που είχαν σπείρει τόσο η δικτατορία Μεταξά (1936-1941) όσο και η, προγενέστερη της, συντηρητική στροφή της τελευταίας κυβέρνησης του Ελευθέριου Βενιζέλου (1928-1932), χαρακτηριστικότερο παράδειγμα της οποίας δεν ήταν άλλο από το ιδιώνυμο του 1929 (ν. 4229/1929). Στροφή που επικύρωσε ανάμεσα σε άλλα δύο αυταρχικά νομοθετήματα των πρώτων χρόνων της αβασίλευτης δημοκρατίας (1924-

---

⁸ (Kiberd, 1995, 247)

⁹ (Δούκας, 2011, 46)

1935), το ν.δ της 24 της Απριλίου 1924 (το περίφημο «Κατοχυρωτικό» της Κυβέρνησης Παπαναστασίου) και το ν.δ της 2 Ιουνίου 1926 της δικτατορίας Παγκάλου (όπου για πρώτη φορά θεσπιζόταν το διοικητικό μέτρο της εκτόπισης υπόπτων).¹⁰ Η στροφή αυτή υπαγορεύτηκε τόσο από την κατάρρευση της Μεγάλης Ιδέας στα παράλια της Σμύρνης το 1922 που δημιούργησε μέσα από το προσφυγικό ρεύμα τα πρώτα συγκροτημένα προλεταριακά στρώματα στα αστικά κέντρα, όσο και από την διεθνή οικονομική κρίση του 1929 και τις ποικίλες κοινωνικοπολιτικές δυναμικές της, η οποία επέβαλλε την εμφάνιση ενός πιο παρεμβατικού-αυταρχικού κράτους, μέσω της ενίσχυσης της εκτελεστικής εξουσίας.

Τον Απρίλιο και τον Μάιο του 1963 η εκτελεστική εξουσία είχε αμφισβητηθεί με ιδιαίτερη τραχύτητα, ιδιαίτερα μετά την περίοδο που είχε ακολουθήσει την εμβληματική πορεία του Όλντερμάστον. Η πορεία ειρήνης Μαραθώνας-Αθήνα, που απαντήθηκε με απίστευτη αστυνομική καταστολή στα όρια των σωματικών και ψυχολογικών βασανισμών σε Έλληνες και ξένους κυρίως της Αγγλικής επιτροπής του ιδρύματος Μπ. Ράσσελ, είχε απαντηθεί με το σώμα ενός αλύγιστου Λαμπράκη να σπάει τον αστυνομικό κλοιό και να αναδύεται κυριολεκτικά κρατώντας το πανό του Όλντερμάστον από την κορυφή του τύμβου του Μαραθώνα. Ως απάντηση προστέθηκε και το περίφημο χαστούκι Ιρλανδέζας παντρεμένης με τον Αμπατιέλλο Μπ. Αμπατιέλλου στην βασίλισσα Φρειδερίκη στο Λονδίνο λίγες ημέρες μετά. Ενώ η ίδια η Αθήνα ζούσε στους ρυθμούς της ενδόξου επισκέψεως Ντε Γκολ, πιθανότατα στρατηγική κίνηση του φίλου του Κωνσταντίνου Καραμανλή για να εξευρωπαϊσει το προφίλ μιας εξαιρετικά αυταρχικής Ελλάδας, στην Θεσσαλονίκη που ήθελε να τονώσει το προφίλ ως ένα κέντρο της ελληνικής περιφέρειας μέσα από την επίσκεψη ενός σημαντικού και δη ξένου προσώπου, η επίσκεψη θεωρήθηκε σταθμός και πρόβα τζενεράλε για την ετοιμότητα προσφοράς της παρακρατικής οργάνωσης Καρφίτσα. Αλλά παράλληλα η πόλη θεωρήθηκε τόσο από το Ίδρυμα Μπ. Ράσσελ κι το Κίνημα Ειρήνης όσο και από την ΕΔΑ πως έπρεπε να λάβει γνώση των τελευταίων δραματικών γεγονότων και η περίφημη συγκέντρωση της 22ας Μαΐου από το Κίνημα Ειρήνης ανακοινώθηκε.

Τα ίδια τα γεγονότα της ιστορικής βραδιάς, οι προπηλακισμοί, η ανενόχλητη και υποβοηθούμενη οχλοκρατία από την Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης της εποχής όπως στοιχειοθετήθηκαν εκ των υστέρων απ' την επίσημη Εισαγγελική έρευνα, οι δολοφονικές επιθέσεις στον Τσαρουχά (που ολοκληρώθηκε με την δολοφονία του ως χρωστούμενο λίγα χρόνια μετά) και στον Λαμπράκη που ετελεύτησε έπειτα από 3 ημέρες, αλλά και οι αντίθετες απόψεις για “ένα τυχαίο περιστατικό που προσπάθησε να εκμεταλλευτεί η αντιπολίτευση” έχουν κριθεί από την ίδια την ελληνική δικαιοσύνη (παρόλο που ουσιαστικά δεν ετιμώρησε ποτέ βαθμοφόρους τους οποίους η κοινή συνείδηση και η ίδια έκρινε ενόχους) κι έχουν περάσει στην ιστορία. Αυτό που μένει και αξίζει μελλοντικά να αναδειχθεί όσον αφορά την παράμετρο της τοπικής και όχι μόνο ιστορίας, είναι ο ρόλος που έπαιξαν οι 100ώρες του Μάη, τα 3 μερόνυχτα που η νεολαία κυρίως της πόλης ξαγρυπνούσε στα γρασίδια του ΑΧΕΠΑ, πολιτισμικά στην απελευθέρωση κυρίως των κοριτσιών. Η Καίτη Τσαρουχά¹¹, κόρη του δολοφονηθέντα βουλευτή της ΕΔΑ Γιώργη Τσαρουχά, θυμάται πως ήταν η πρώτη φορά που κορίτσια ξενυχτούσαν μαζικά όλο το βράδυ σε δημόσιο χώρο στο πλάι αγοριών,

¹⁰ (Μαρίνος, 2014)

¹¹ Σε προσωπική συνέντευξη που της πήραμε στη διάρκεια της έρευνας γι' αυτό το άρθρο στις 9 Μαΐου του 2014.

προξενώντας τις ειρωνείες συντηρητικών κύκλων με σχετική ανάρτηση που θα δούμε στον ελληνικό Βορρά, όσο και πολιτικά στην ίδρυση της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη.

ε. Τα κριτήρια της σύγκρισης

Τα ίδια τα γεγονότα στην ιστορική τους διάσταση δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν το καθεαυτό αντικείμενο αυτής της ανακοίνωσης, αντίθετα με την αναπαράστασή τους σε δυο ναυαρχίδες των αντιμαχόμενων πόλων. Από τα πολλαπλά κριτήρια επιλογής των εντύπων που θα συγκρίναμε επιλέξαμε όχι της συνάφειας του είδους (είναι φανερό καθώς συγκρίνουμε μια εφημερίδα κι ένα περιοδικό) αλλά την συγγένεια που παρουσιάζουν στην αναλογία μεταξύ της δημόσιας τουλάχιστον “ανεξαρτησίας” και παρόλα αυτά εμβληματικής θέσης στους πολιτικούς πόλους που εκπροσωπούν. Με άλλα λόγια ούτε ο Ελληνικός Βορράς ούτε το “Οι Δρόμοι της Ειρήνης” (σε αντίθεση πχ με την Αυγή, την μοναδική κατ’ ουσίαν αριστερή εφημερίδα στα χρόνια της παρανομίας, αφού πχ στον τοπικό τύπο αντίστοιχο έντυπο με τον ελληνικό Βορρά εξ αριστερών ήταν κάτι το αδιανόητο) είναι επίσημα κομματικά όργανα. Διατηρούν παρόλα αυτά μια τεράστια δύναμη επιρροής στο κοινό στο οποίο απευθύνονται, ως “κανάλι” επίσημης ανάγνωσης του κράτους ο Βορράς και του Κινήματος Ειρήνης οι “Δρόμοι”.

στ. Σχολιασμός

Είναι κοινός τόπος ότι η αναπαράσταση του κόσμου που διαχέεται μέσα από τα συστηματικά μίντια δεν αποτελεί ουδέτερη καταγραφή της καθεαυτό πραγματικότητας, αλλά μια εκδοχή της που συνυφαίνεται με τις κυρίαρχες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συντεταγμένες. Αποτελεί έτσι προσπάθεια καθιέρωσης του αυτονόητου της κοινωνικής ηγεμονίας, στην οποία αντιπαραβάλλονται εναλλακτικοί τρόποι πληροφόρησης, το φαινόμενο της περίφημης αντιπληροφόρησης¹², που αναπτύσσουν συχνά τις δικές τους στρατηγικές αντιπροπαγάνδας.

Σε σχέση με την καθεαυτό σύγκριση μας είναι προφανές ότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις στον τρόπο που καταγράφεται η ζώσα ιστορία μεταξύ μιας εφημερίδας που γράφει εν βρασμού και ενός περιοδικού που (με εξαίρεση το ιστορικό τεύχος που κυκλοφόρησε μετά την δολοφονία κι αποτελεί βασική μας ύλη) έχει την πολυτέλεια της επεξεργασίας. Παρόλα αυτά η χρησιμότητα της σύγκρισης δεν αίρεται αφού η σημαντικότητα των δυο εντύπων στον χώρο που εκπροσωπούν καθώς και τα κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των πολιτικών τους αναγνώσεων παραμένουν, τα οποία θα εξετάσουμε από την σκοπιά των πολιτισμικών σπουδών και της κριτικής θεωρίας.

Γενικότερα, κάθε φορά που ένα οριακό γεγονός συμβαίνει επιδρά στον τρόπο πρόσληψης τόσο του συλλογικού μας (εθνικού ή πολιτικού) εαυτού όσο και του άλλου. Η δολοφονία Λαμπράκη αμφισβητεί την πρωτοκαθεδρία και την πλήρη κάλυψη μιας δράκας ακραίων που οδήγησαν μέχρι και στην παραίτηση του εκλεγμένου πρωθυπουργού της χώρας, παρά το αδιαμφισβήτητο των πολιτικών και όχι προσωπικών ευθυνών του εκείνη την εποχή. Κατά τον Brehm¹³ «κάθε φορά που μια προσιτή συμπεριφορά αποσύρεται» (ή υπάρχει κίνδυνος να αποσυρθεί) «από το πεδίο των δυνατοτήτων ενός ατόμου, προκαλείται μια κατάσταση ψυχολογικής αναδραστικότητας και η οποία εκφράζεται με την τάση ανάκτησης της προγενέστερης χαμένης κατάστασης» με πλήρη άρνηση είτε του συμβάντος είτε με

---

¹² https://www.academia.edu/8955622/%_Διδακτορική_Διατριβή_Πολιτικές_και_πολιτισμικές_διαστάσεις_των_κοινωνικών_κινήματων_Η_περίπτωση_του_ανταγωνιστικού_κινήματος_στην_Ελλάδα1974-1998

¹³ (Brehm, 1966, 1981, όπως αναφέρεται στο Παπαστάμος, 1989, 59)

απαξίωση της αντίπαλης κριτικής. Η ένταση της ψυχολογικής αναδραστηκότητας είναι συνάρτηση τριών κυρίως παραγόντων που επηρεάζουν το μέγεθος της προσλαμβανόμενης ως απειλής: α. Της σπουδαιότητας που προσλαμβάνει η αποσυρόμενη συμπεριφορά, κάτι που έχει να κάνει με το οικοσυστημικό ζητούμενο κάθε τύπου, αφού π.χ. στην Ελλάδα παράμετροι όπως το ομόθρησκον είναι εξαιρετικά σημαντικοί, β. της αναλογίας ανάμεσα σε αυτό που είναι (ή εκλαμβάνεται ως) αποσυρόμενο και των συμπεριφορών που παραμένουν προσιτές ή εφικτές και τέλος γ. του μεγέθους της πραγματικής ή φανταστικής απειλής που νιώθει ότι βιώνει (ή ασκείται) πάνω στο άτομο. Και τα τρία συναντιούνται στην αναπαράσταση των γεγονότων που επιχειρείται από τον Ελληνικό Βορρά όπου παρατηρούμε να προβάλλεται με ιδιαίτερη έμφαση το Ιδεολόγημα της κατάστασης έκτακτης ανάγκης εξαιτίας του κομμουνιστικού κινδύνου, παρά τον διαχωρισμό του μεταπολεμικού κόσμου σε ευκρινείς και κατ' ουσίαν πανίσχυρες κι αδιατάρακτες ζώνες επιρροής Ανατολής και Δύσης. Έτσι η αναπαράσταση των γεγονότων ξεκινά με την ουδέτερη διατύπωση “Αιματηρά Σύρραξις εις Θεσσαλονίκην κατά Συγκέντρωσιν ‘Φίλων της Ειρήνης’” (Πρωτοσέλιδο 23ης Μαΐου 1963, φωτογραφία 1), η οποία σε μια δεύτερη ανάγνωση ενοχοποιεί την “Συγκέντρωσιν των Φίλων της Ειρήνης”. Ενώ την 26η Μαΐου (μία μόλις ημέρα μετά τον θάνατο) η προτεραιότητα είναι πια να καταγγελθεί η “εθνική απρέπεια” της αντιπολίτευσης (της Ένωσης Κέντρου) που “σκυλεύει το πτώμα του Λαμπράκη” (φωτογραφία 2). Στο ίδιο φύλλο τα περιστατικά γίνεται προσπάθεια να αποδοθούν σε συνομωσία “κατά της Ελλάδος”. Η εφημερίδα θριαμβολογεί “εναντίον των ταραχοποιών” αποδεχόμενη ως θέσφατο την έκθεση του αστυνομικού διευθυντή Θεσσαλονίκης (φωτογραφία 3), ενώ χαρακτηρίζεται ως “αδιανόητος η άποψις ότι η επίθεσις ενηργήθη τη ανοχή των αρχών”, ώστε να απονομιμοποιηθεί κάθε αντίθετη άποψη. Η εφημερίδα (κι είναι ενδιαφέρουσα η τελεσιδικία προ δίκης για τον μάρτυρα Σωτηρχόπουλο στο κάτω μέρος της φωτογραφίας) κλείνει βιαστικά “με ανακούφισιν” μια υπόθεση που μόλις άρχιζε.

Η ανάγκη διαλεύκανσης των γεγονότων απουσιάζει εξ ολοκλήρου λοιπόν αφού δημοσιεύονται μόνο οι επίσημες αναφορές και ανακοινώσεις των αρχών της πόλης. Άλλωστε νόμοι που ψηφίζονται για την σωτηρία της πατρίδας πολλές φορές όπως επισημαίνεται¹⁴ ακροβατούσαν ή ξεπερνούσαν τα όρια της συνταγματικότητας και ουσιαστικά οικοδομούν σιγά-σιγά ένα κράτος εντελώς διαφορετικό από το κράτος μιας δυτικού τύπου αστικής δημοκρατίας της εποχής. Η υπεράσπιση των θεσμών, της πόλης, της αστυνομίας, της κυβέρνησης, γίνεται έτσι μια κεντρική επιλογή υπενθυμίζοντας τις πολιτικές ρητορικές που αναπτύσσονται στην προσπάθεια της όποιου χρώματος εξουσίας να διαπραγματευτεί με στρατηγικές ή σχήματα-λόγου την νέα πραγματικότητα μετά από ένα οριακό συμβάν.¹⁵

Μιλώντας για την μεταβολή που υπέστη στην ιστορική δαδρομή του το «Πρόταγμα της Ασφάλειας» οι Jackson & Towle¹⁶ μιλούν με τον τρόπο τους για "διάχυση της ευθύνης" που συνέβη στα εθνικά κράτη, και τις στρατηγικές που αυτό το αίσθημα της "διαρκούς ανασφάλειας" συνέβαλλε στο να αναπτυχθούν. Ανάμεσα τους, μετά την διαπραχθείσα ακρότητα ή κατά την έμπρακτη διάρκεια της, η μετατόπιση του κέντρου βάρους στην δημόσια ρητορική από το “ηρωϊκό” (το οποίο γραφικοποιείται και ταυτίζεται με το “ακραίο”) στο “μετριοπαθές”, η μετατόπιση από την μακροκλίμακα των

---

¹⁴ (Μαρίνος, 2014)

¹⁵ (Καρασαββίδου, 2012)

¹⁶ (Jackson & Towle, 2006, 14)

μεγάλων ιδεών κι ιδεολογιών (αυτό που η κοινωνική ανθρωπολογία αποκαλεί ανθρωπολογικές σταθερές¹⁷) στην μικροκλίμακα συμπεριφορών κι αξιών, που οι κάτοχοι της “αρχής” εκπροσωπούν αποκλειστικά μεγαλώνοντας την ύπαρξη της ράτσας, ενώ οι “αντίπαλοι” διαβάλλουν. Οι όροι και οι προβαλλόμενες λέξεις είναι έτσι μεγαλόστομες, “πατρίδα”, “έθνος”, “ασφάλεια”, “συννομοσία”, “έκτακτη ανάγκη”.

Ουσιαστικά η αναπαράσταση μέσω της εφημερίδας θέτει το ζήτημα τι συμβαίνει όταν μία κοινωνία (όπως η Ελληνική και δη η Θεσσαλονικιώτικη της δεκαετίας του ’60) πρέπει να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις ενός εθνικού κράτους των Βαλκανίων όπου τόσο η ορθή ιδεολογία όπως η γλώσσα όσο και η θρησκεία εθνικοποιήθηκαν¹⁸, υπερασπίζοντας το φαντασιακό μιας “εθνικής συλλογικότητας εν κινδύνω”.

Εν αντιθέσει στους “Δρόμους της Ειρήνης” έχουμε την προβολή της “προσωπικότητας” ως εναλλακτικής προσέγγισης απέναντι στους απρόσωπους θεσμούς. Στο ιστορικό μεταθανάτιο τεύχος των “Δρόμων” (φωτογραφία 4) η επιλογή δεν είναι μια κινηματική φωτογραφία του Λαμπράκη ως πολιτικού υποκειμένου, αλλά μια προσωπική, η φωτογραφία με άλλα λόγια μιας “ανθρωπολογικής σταθεράς” (δάνειο όπως επισημάναμε ο όρος από την κοινωνική ανθρωπολογία)¹⁹ με ένα θέμα πανανθρώπινο, όπως ένας πατέρας με το παιδί του. Στην προσέγγιση των “Δρόμων” έχουμε από την μια έχουμε αναπαραγωγή των προτύπων της βαθιά ενσωματωμένης κουλτούρας στην οποία η οικογένεια χρησιμοποιείται συχνά για να συγκινήσει, παρόλο που δρα ως το χαμηλότερο σκαλί στην κλίμακα της ιεραρχίας²⁰. Με τον τρόπο η “εναλλακτική κριτική” του αντίπαλου πολιτικού πόλου δεν είναι τόσο ριζοσπαστική κι αποτελεί στοιχείο μιας ομοιότροπης διαφορετικότητας²¹, και μάλιστα σε εποχή, όπως επεσήμανε η νέα γαλλική κοινωνιολογική σχολή²² -δεκαετία του ’60- που η πολυπολιτισμικότητα δεν αφορούσε «εθνοτικούς άλλους» όπως στην εποχή της έντονης μετανάστευσης προς την Δύση (δεκαετία του ’90 και δώθε) αλλά την ευθεία αμφισβήτηση των ποικίλων εκφάνσεων «κανονικότητας» από εναλλακτικές ιδεολογικές προτάσεις και ομάδες, ιδεολογικών, μουσικών, σεξουαλικών κλπ.

Αλλά από την άλλη έχουμε και χρήση του λεγόμενου νεοτερικού ήρωα²³. Όπως είναι φυσικό σε ένα τεύχος που βγαίνει μετά από ένα τέτοιο οριακό γεγονός, ο φόρος τιμής που αποδίδεται στον νεκρό είναι σημαντικός και φορτισμένος. Μετρήσαμε πως δεν υπάρχει ούτε μια σελίδα στην οποία να μην αναφέρεται το όνομα του Λαμπράκη, ενώ περιλαμβάνει άρθρα, γραπτά, ποιήματα και έργα τέχνης των Γιάννη Ρίτσου, Νικηφόρου Βρεττάκου, Μποστ, Μανώλη Παπουτσάκη, Μίκυ Θεοδωράκη, Μίνου Αργυράκη, με τον λαό ως θεμέλιο και προσκυνητή του μάρτυρα-ήρωα, (φωτογραφία 5) κ.ά., καθώς και του ίδιου του Γρηγόρη Λαμπράκη, αφού παρατίθενται σελίδες από το προσωπικό του ημερολόγιο.

Όσον αφορά τις πολιτισμικές σπουδές και την κριτική θεωρία αξίζει να επισημάνουμε ότι σε αντίθεση με τον κόσμο του Μεσαίωνα που υπήρξε -λιγότερο ή περισσότερο- “συλλογικός”, στον κόσμο της νεοτερικότητας η προσπάθεια συσώρευσης «συμβολικού κεφαλαίου» που επέφερε η «κεντροποίηση» της προσωπικότητας στην κοινωνία, παρήγαγε

---

¹⁷ (ό.π, υποσημείωση 13)

¹⁸ (Ballibar, and Wallerstein, 1991)

¹⁹ (Wierlacher, 1993, 19-112)

²⁰ (Hill, 1964)

²¹ (Καρασαββίδου, 2012)

²² (Althusser, 1976), (Avigdor, 1972, 154-168), (Barthes, 1973)

²³ (Bauman, 1992)

(εντονότερους, αφού υπήρξαν ως αρχέτυπα και πριν) «ήρωες»²⁴ (φωτογραφία 6). Φιγούρες που δεν ξέφευγαν φυσικά από τις απαιτήσεις των ηγεμονικών κωδίκων της κοινωνίας που τους παρήγαγε, παρά τις ιδιόμορφες εκδοχές των δημιουργών τους.

Έτσι οι φράσεις που εντοπίζουμε στα τεύχη των Δρόμων είναι: “Κρατούσες στ’ ανοιχτά σου χέρια την ΕΛΛΑΔΑ... Μαζί σου όλοι μαζί ανεβαίνουμε- γι’ αυτό ανεβαίνουμε πρωταθλητή μας, Μαραθροδρόμε μας...”²⁵ (Ρίτσος) ”Υπάρχουν οι μεγάλες αποδείξεις που βεβαιώνουν πως το έθνος υπάρχει. Και τόσο η ζωή όσο κι ο θάνατος υπήρξαν μια τέτοια απόδειξη. Μια λαμπρή απόδειξη που βεβαιώνει πως η χειμαζόμενη αυτή χώρα, η έκθετη στην ασέβεια και στην καταδρομή, η καταπατημένη από τα ίδια της τα σαπρόφυτα, διατηρεί ανέπαφες τις μεγάλες της ρίζες...Πως μέσα της κλείνει μian αυτοτελή ζωή, μian αυτοτελή μοίρα, έναν αυτοτελή ήλιο...Τόσο η ζωή όσο και ο θάνατος του Λαμπράκη, απόδειξε πως υπάρχουν. Ο νεκρός που έγινε παρηγοριά και μας αποδόθηκε, που έγινε ελπίδα και μας αποδόθηκε...”²⁶ “Μας είπαν πως θα πέθαινε αλλά εμείς τους είπαμε πως θα ζούσε...” “Ολόκληρος γίγαντας είναι δυνατόν να πεθάνει;” έλεγαν²⁷ “ΑΝΑΣΤΗΘΗΚΕ...”, όπου όπως περίπου ο Χριστός, ο Λαμπράκης μαζεύει γύρω του τους απόκληρους, τους “γύφτους”. “Ο Λαμπράκης ζει... Κάθε νέος και Λαμπράκης”²⁸. Με τις αντίστοιχες πάντοτε καλλιτεχνικές σημειολογίες.

Επεκτείνοντας την ερμηνευτική προσέγγιση του Sennet για την «πτώση του δημοσίου ανθρώπου» στη νεοτερικότητα και στο πολιτικό της πρότυπο, ο Δεμερτζής²⁹ εξηγεί ότι στο νέο αστυακό περιβάλλον του 19ου αιώνα, που οξύνθηκε πολύ περισσότερο στον 20ό, αυξήθηκε η ορατότητα και μειώνεται η κοινωνικότητα [...] αφού μέσω της ανάθεσης ο επάνυμος ήρωας παρέμεινε κι ενδυναμώθηκε ως δημιουργός στη Δημόσια Σφαίρα. Το όνομα του πρωτομάρτυρα υπερκαλύπτει τα πάντα σε έναν κόσμο με την βαθιά ανάγκη συμβολισμών και συμβόλων. Αλλά η αγιοποιητική αυτή στάση είναι αφ’ εαυτής ανθρωπολογική σταθερά αφού έρευνες στον χώρο της κοινωνικής ανθρωπολογίας έχουν δείξει ότι τους αιώνες μαζικής δημιουργίας αγίων (3ο με 5ο αιώνα μ.Χ.) τα χαρακτηριστικά που αρκούσαν για να γίνει κάποιος άγιος ήταν: α) η γενναιόδωρη φιλανθρωπία, όπως αυτή που επέδειξε ως γιατρός ο Λαμπράκης και β) η αντίδραση στην εξουσία³⁰ όπως επέδειξε ο ίδιος ως βουλευτής. Ο λαϊκός ήρωας λοιπόν “αγιαάζεται” από τον περίγυρό του, για να αποτελεί η συμπεριφορά του ανάμνηση τόσο για την γειτνίαση των ανθρώπων και την πολιτική εξουσία όσο και ως διαπύρσιο παράδειγμα για αυτούς που διαφωνούν με την εξουσία.

Στους “Δρόμους” ο ήρωας-άγιος τιμάται όπως είναι λογικό και θεμιτό από προσωπικότητες του ίδιου βεληνεκού, Θεοδωράκης, Βολονάκης, Ρίτσος και τόσοι άλλοι, κι ένα σημαντικότατο συλλογικό κίνημα όπως οι Λαμπράκηδες γεννιέται. Στο πεδίο όμως των αναπαραστάσεων, και παρά το απόλυτα κατανοητό αυτών των ευρύτερα επαναλαμβανόμενων άλλωστε μιντιακών επιλογών με την χρήση προσωπικών στιγμών, και παρά τον μέγιστο σεβασμό στον νεκρό με την χρήση αρχετυπικών συμβόλων, οι επιλογές αυτές δεν είναι πολιτιστικά ουδέτερες, και την ίδια στιγμή που χρησιμοποιούν θεμιτά

²⁴ (Δεμερτζής 2002, 267-268)

²⁵ (Ρίτσος, 1963, εσώφυλλο)

²⁶ (Βρεττάκος, 2)

²⁷ (Θεοδωράκης, 12)

²⁸ (Μανιάτης, 19)

²⁹ (Δεμερτζής 2002, 267-268)

³⁰ (Brown, 1982, 19)

πανανθρώπινους συμβολισμούς, θέτουν και το ερώτημα του βαθμού αντανάκλασης της ηγεμονικής ματιάς στις εναλλακτικές “επαναστατικές” αναγνώσεις.

Σε αυτήν την κατεύθυνση άλλωστε βοηθά η επισήμανση πως ακόμη κι όταν ένα ριζοσπαστικό γεγονός συμβεί (στην οικονομία ή στην κοσμοαντίληψη και αυτοαντίληψη κι άρα στην ταυτότητα) και θα πρέπει να το αξιολογήσουμε και να το χρησιμοποιήσουμε, «το μυαλό μας είναι ήδη απεικασμένο από ένα πλαίσιο συμπερασμάτων, τυπικών σχημάτων και εμπειρικών αντικειμένων»³¹.

Αλλά το πλέον ενδιαφέρον σημείο, το γνησιότερο όλων ίσως, είναι πως στην αναπαράσταση των γεγονότων στους “Δρόμους” που εκπροσωπούν θα λέγαμε την λαϊκή φωνή, υπάρχουν σύμβολα της γης που συναντάμε στο Δημοτικό μας τραγούδι, συνδέοντας την πολιτική ρητορική με την λογοτεχνική παράδοση: “Έπεσε ο Μέγας Δρυς στη γη” γράφει ο Ρίτσος³² ενώ ο Βρεττάκος σημειώνει: πως “η μεγάλη αυτή χώρα... διατηρεί ανέπαφες τις μεγάλες της ρίζες”³³. Κι ο Μίκης προσέθεσε την συνυφασμένη με την βαθύτερη λαϊκή παράδοση φράση: “είπαμε λέει μοιρολόγια έξω από το νοσοκομείο όπου χαροπάλευε ο Γρηγόρης Λαμπράκης”.³⁴ Αν ο Bachelar³⁵ ανέδειξε την χρήση των παγκόσμιων συμβόλων όπως το δένδρο κι οι ρίζες του στην γραφή (ιδίως σε καιρούς τρικυμισμένους) είναι τα ίδια σύμβολα που φυτρώνουν όχι στην παγκοσμιότητα μα στον τόπο, εφαλτήριο για να σεβαστείς άλλωστε και τους τόπους των άλλων. Είναι ίσως αυτό που ο Αλεξίου³⁶ έγραψε με αφορμή τον Ρίτσο ότι “Αν κάποιος θα ’θελε να διαβάσει την ιστορία του αιώνα, θα την έβρισκε ακέρια στην ποίηση του Ρίτσου”, ακριβώς γιατί ακουμπά στη γη και στα γεννήματά της. Αυτό το “ακέρια” θυμίζει πως η λαϊκή μούσα περιγράφει απόλυτα την πολυεδρική παραδοσιακή ζωή και διασώζει τον εθνικό παλμό, σε σημείο που ο μελετητής της Α. Passow³⁷ να παρατηρεί έστω απλουστευτικά ότι οι υποθέσεις των ασμάτων, όπως και των ιστοριών θα προσθέταμε (είτε με συντηρητικά είτε με προοδευτικά στοιχεία ειπωμένες) είτε στηρίζονται σε λαϊκές παραδόσεις, είτε θα είναι πλαστές. Η επιφυλλίδα “Μέρα Μαγιού μου μίσηνες”³⁸ (φωτογραφία 7) όπως και φράσεις για “πάλεμα στα μαρμαρένια αλώνια”³⁹ στους “Δρόμους”, ή “Περπατά Μαζί μας”⁴⁰ που κάνουν αιώνιο τον νεκρό (θέτοντας το ερώτημα για κοινούς τόπους αγιοποίησης και ηρωοποίησης) σπάνε τις επίσημες πολιτικές ρητορικές όλων των πλευρών, και φέρνουν στην επιφάνεια, όπως σε κάθε τραγωδία, καθώς έχει γραφτεί, “την προσπάθεια του ανθρώπου να κατανοήσει τον ακατανόητο αέναο κύκλο της ζωής, της φθοράς, του θανάτου και της αναγέννησης”⁴¹.

ζ. Συμπεράσματα

Σε κάθε διαδικασία μετάβασης, όπως αυτή που προξενείτε από ένα οριακό γεγονός, όλες οι αντίρροπες δυναμικές χρησιμοποιούν κώδικες πολιτιστικούς για να εκφραστούν. Κώδικες που, την ίδια στιγμή που εκφράζουν την στιγμή της αγωνίας ή της ελπίδας, διατρέχουν

---

³¹ (Connerton, 1989, 6)

³² (Ρίτσος, 9)

³³ (Βρεττάκος, 2)

³⁴ (Θεοδωράκης 12)

³⁵ (Bachelar, 1969)

³⁶ (Αλεξίου, 20) ακόμη (Καθημερινή, 14)

³⁷ (Passow, 1958)

³⁸ (Μανιάτης, 1963, 18)

³⁹ (Δραγούμης, 1963, 15)

⁴⁰ (Σαββίδης, 19)

⁴¹ (ό.π. Αλεξίου, 2008)

κριτικά ή όχι τον χρόνο που τους συμπεριλαμβάνει αλλά αδυνατούν να ξεπεράσουν συνήθως την κοινωνία που τους δημιουργεί.

Έρευνες σε σχέση με την προσαρμοστικότητα των ταυτοτήτων έχουν αναδείξει ότι από τις πολλαπλές ταυτότητες του σύγχρονου ανθρώπου, αυτή που προηγείται κάθε φορά είναι αυτή που συνάδει με το ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικής αναφοράς⁴². Πλαίσιο το οποίο «καθορίζεται» από τις εκάστοτε συντεταγμένες της «δυναμικής ισορροπίας»⁴³ μεταξύ των ηγεμονικών πρακτικών, των κοινωνικοοικονομικών «αναγκών», και των εναλλακτικών προσεγγίσεων. Οι βιοπολιτικές προσταγές μορφοποιούν το πλέγμα αυτό καθώς «πραγματώνονται μέσω των διαπλοκών βιολογικής και πολιτικής ύπαρξης, κοινωνίας και σεξουαλικότητας, σώματος και πληθυσμού, εθνικής πολιτικής και αναπαραγωγικής στάσης των κοινωνικών υποκειμένων»⁴⁴. Η φυσική παρουσία των μελών του κινήματος Ειρήνης στον Δημόσιο χώρο μιας βαθιά απεικασμένης από ακραίους ετερόδοξους πόλης θεωρήθηκε απειλή, υπενθυμίζοντας ότι στις διάφορες προσεγγίσεις που σημάδεψαν την παραγωγή ταυτοτήτων τους τελευταίους αιώνες, ο «άλλος» αντιμετωπιζόταν τις περισσότερες φορές ως «Απειλή», σε ένα έθνος κράτος που εννοώντας την ετερότητα ως εχθρικό πόλο της κοινωνικής συνοχής προσπάθησε να «θεσμοποιήσει» τόσο τις κοινωνικές όσο και την υπαρξιακές ερωτήσεις του υποκειμένου. Παρείχε για τον σκοπό αυτόν μια μεταφυσική σχεδόν εξήγηση για τη ζωή και τον θάνατο μέσα από την συλλογική αθανασία, ένα νόημα για την ύπαρξη μας⁴⁵, που δικαιολογούσε ακόμη και την φυσική εξόντωση του διαφορετικού. Εξεφρασμένο με βαρύγδυπες λέξεις και ορολογίες των Μάη του '63.

Το κορμί του νεκρού την ίδια στιγμή, κορμί του πατέρα, του πρωταθλητή, του πολιτικού εκπροσώπου σημαντικής μερίδας πολιτών, και την ίδια στιγμή και του μοναχικού υπερασπιστή για την αντιπληροφόρηση, επηρεάζονται από την επανανοηματοδότηση της σχέσης «δημόσιου/ιδιωτικού» που «συνέβη» υπό το φως των κοινωνικοπολιτισμικών, οικονομικών και τεχνολογικών δεδομένων της ύστερης νεωτερικότητας. Ο επαναπροσδιορισμός των ηθικών αξιών που έφερε μαζί της, επέφερε και μια σύγκρουση μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού που απεικονίστηκε στους (ενσωματωμένους κυρίως) κύκλους των αναπαραστάσεων και της κατανάλωσης. Η ενσωμάτωση στις κυρίαρχες αξίες και η μαζική κουλτούρα, έχει επισημάνει ο Ρούσης αναφερόμενος στον Τορτ⁴⁶ διέπονται από μια διαταξικότητα, καθώς οι διαδικασίες και τα ιδεολογήματα αντανακλώνται στους διάφορους κοινωνικούς χώρους ή θεσμούς. Χρησιμοποιούνται, έτσι, πανανθρώπινα σύμβολα και μοτίβα των λαϊκών παραδόσεων και των δημοτικών τραγουδιών.

Στο τέλος της ταινίας “Without you I’m nothing” η πρωταγωνίστρια Σάρα Μπερνάρ τυλίγεται με μια αμερικάνικη σημαία. Με αυτόν τον τρόπο εκθέτει το σώμα της ως ιδεολογικό (εθνικό στην περίπτωση της Μπερνάρ, ιδεολογικό στην περίπτωση του Λαμπράκη) σώμα. Η Μπερνάρ κάνει το σώμα της σημαία για να ταυτίσει μια ερωτική φαντασίωση που φωνασκει με μια φαντασίωση που υποβόσκει, αλλά είναι παρόλα αυτά παρούσα: πειθαρχική δέσμευση του σώματος στην εθνική και όχι μόνο εικονοποιία, την οργάνωση του εαυτού σε τελετουργικές εικόνες, που δείχνουν τα σημεία στα οποία οι δύο σχέσεις πολιτικής και βιολογικής εικονοποιίας διασταυρώνονται και διεκδικούν από κοινού

⁴² (Pittinsky, Shih, Ambady, 1999)

⁴³ (Pareto, 1971)

⁴⁴ (Parker, Russo, Sommer, Yaeger, 1991)

⁴⁵ (Kitromilides, 1989)

⁴⁶ (Ρούσης, 131)

το σχηματισμό ενός αναπόδραστου πλέγματος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αλεξίου Χρίστος: « Γιάννης Ρίτσος: Τέτοια η Ζωή και η Ποίηση, Ένα και τα Δυο», *Θέματα Παιδείας*, τεύχος 37, 38, (2009): 18-50 (αναφορά σε Χρύσα Προκοπάκη).
- Althusser, Luis: 'Contradiction and Overdetermination,' London, NLB, 1976.
- Avigdor Richard: "Étude expérimentale de la genèse des stéréotypes", *cahiers Internationaux de Sociologie*, vol. 14, (1959): 154-168.
- Bachelard Gastone: 1969, «The Poetics of Space» Boston Beacon
- Barthes, Roland: «Mythologies», London, HarperCollins, 1973.
- Ballibar, Ettiene Wallerstein, Immanuel: *Race Nation Class ambiguous Identities*, London, (Verso) 1991.
- Bauman, Zigmund: 1992, «Intimations of Postmodernity», London, Routledge, 1992.
- Βρεττάκος, Νικηφόρος: «Ο Νεκρός», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα, (1963): 2.
- Θεοδωράκης, Μίκυς: «Τιμητική Φρουρά», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα (1963): 12.
- Bien, Peter: "Inventing Greece" *Journal of Modern Greek Studies* - Volume 23, Number 2, October, (2005): 217-234.
- Brown, Peter: *Society and the holy in the late antiquity*, University of California Press Berkeley and Los Angeles, California, 1982.
- Connerton, Paul: *How Societies Remember*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
- Δεμερτζής, Νίκος: *Πολιτική Επικοινωνία*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2002.
- Δούκας Νίκος: «Νίκος Νικηφορίδης, ο Πρωτοπόρος του Κινήματος Ειρήνης», *Η ΕΡΕΥΝΑ* αρ. Φύλλου 15737, (2011): 46.
- Δραγούμης, Μάρκος: «Το Ψυχορράγημα ενός Έρωτα», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα (1963): 14-17.
- Hill, Cristopher: *Society and Puritanism in Pre- Revolutionary England*, London, Secker and Warburg, 1964.
- Gourgouris, Stathis: *Dream Nation: Enlightenment, Colonization, and the Institution of Modern Greece*. Stanford, California: Stanford University Press, 1996.
- Jackson Robert & Towle Philip: *Temptations of Power*, London, Palgrave Macmillan, 2006.
- Καρασαββίδου Ελένη: *Η Εικόνα του Άλλου στην Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, ΤΕΠΑΕ, 2012.*
- Kiberd, Declan: *Inventing Ireland*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1995.
- Kitromilides, P.M.: "Imagined Communities' and the Origins of the National Question in the Balkans", *European History Quarterly* 19/2, April, (1989): 149-192.
- Μανιάτης, Γιώργος: «Μέρα Μαγιού μας Μίσηνες», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα (1963): 18-21 και 59.
- Μανιάτης, Γιώργος: "Κι Αναστήθηκε" *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα (Ιούνιος 1964): 18-19.
- Παπαστάμος Στάμος: *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία*, Αθήνα Οδυσσέας, 1989.
- Pareto, Vilfredo: *Manual of Political Economy*, Augustus M. Kelley, 1971.
- Parker Andrew, Russo Mary, Sommer Doris and Yaeger Patricia, (ed.): *Nationalisms and sexualities*, Routledge, New York and London, 1991
- Passow, Arnoldvs: *Δημοτικά τραγούδια*, Εκδ. Ν.Νίκας, Χ. Σπανός, Αθήνα, 1958.
- Pittinsky, Todd Shih, Margaret, and Ambady, Nalini: "Identity adaptiveness: Affect across multiple identities", *Journal of Social Issues*, 55, (1999): 503-518.
- Ρίτσος Γιάννης: *Έλληνες Ποητές, Τόμος Α, 14*, Αθήνα, Καθημερινή, 2014.
- Ρίτσος, Γιάννης: «Μπροστά σε μια Φωτογραφία του Λαμπράκη», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα, (1963): εσώφυλλο (αναρίθμητο).
- Ρίτσος, Γιάννης: «Επίγραμμα για τον Λαμπράκη», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα, (1963): 9.
- Ρούσης, Γιώργος: *Ο Λόγος στην Ουτοπία*, Αθήνα, Γκοβόστης, 1984.

Σαββίδης, Γιάννης: «Περπατά Μαζί Μας», *Δρόμοι της Ειρήνης*, Αθήνα (1963): 19.
Σκλιάς Παντελής, Χουλιάρας Αστέρης: *Η Διπλωματία των Πολιτών*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002.

Wierlacher, Alois: *kulturthema Fremdheit*, Munchen, 1993.

Webography

Μαρίνος Κωνσταντίνος:

https://www.academia.edu/4788744/Οι_νομικές_βάσεις_οικοδόμησης_του_μετεμφυλιακού_κράτους_1944-1952

<http://www.eliamer.gr/old/eliamer/files/op0201.PDF>

https://www.academia.edu/8955622/%_Διδακτορική_Διατριβή_Πολιτικές_και_πολιτισμικές_διαστάσεις_των_κοινωνικών_κινήματων_Η_περίπτωση_του_ανταγωνιστικού_κινήματος_στην_Ελλάδα_1974-1998_

<http://eedye.gr/ιστορικές-μορφές-του-κινήματος-ειρήν/>

Φωτογραφικό υλικό

Φωτογραφία 1

Φωτογραφία 2

Φωτογραφία 5

Φωτογραφία 6

Φωτογραφία 7

